

קובץ

הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה, ובחסידות

ערב יום כפור
גליון ב (סח)

יצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 סראי עותני • ברוקלק, ניו יארק

שלשים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ואחת לבריאת העולם

ת ו כ ן ה ע נ

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ג חיוב חטאת לע"ל .....
ו היחס לספר "מאור עינים" .....
ו אכלו משמנים ושחו ממתקים (בר"ה) .....
ז הערה בהמכתב דימי הסליחות .....
ז ב' אופנים בגדר הקידושין .....
ט "בן חמש למקרא" זמן התחלת לימוד "עברי" (גליון) .....

נ ג ל ה

יא חלק האשה במצות קידושין (המשך) .....
יג שח בסוכה אי הוי הפסק במצות סוכה .....
יד בדין קביעת מזוזה בבתי ספר .....
טו שעה שנטפה על אותיות ס"ת בשבת .....
טו הוספה על ה' קשרים בציצית .....
טו עניית אמן (גליון) .....
טז מתקינין לכה"ג אשה אחרת (גליון) .....
טז מבטלין ת"ת לבנין ביהמ"ק (גליון) .....
יז חצי עבד וחב"ח אינו מוציא את מינו (גליון) .....

ח ס י ד ו ת

יז יש מאין - מאין ליש .....

ש י ח ו ת

יח התוועדות דש"פ האזינו, הביאור ברש"י (לב, מג) .....

ש ו נ ו ת

יח סדר אמירת סליחות בצום גדלי' .....
יט מקור מאחז"ל "שבק חיים לכל חי" (- הכנוי חז"ל) (גלי') יט

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

א. בלקו"ש פ' מסעי דאשתקד בהערה 50 כתב וז"ל:
באנציקלופדיה תלמודית ערך חטאת (ע' תק"ג) כותב בפשיטות
שאף בזה"ז כאו"א צריך לכתוב חיובי חטאת שלו (וש"נ) - ולא
ראינו זה כלל (שראי' היא בדבר הרגיל - שד"ח מע' ל' כלל
עז. וש"נ) וגם אבותינו לא ספרו לנו. כו' עכ"ל.

והנה בשיחת קודש דההתוועדות דו' תשרי דובר בענין
זה, דלכאו' למה לא מצינו ענין זה כלל בפוסקים שכשעבר
על עבירה שחייב חטאת יכתוב על פנקסו, ע"ד המבואר בשבת
יב, ב, וביומא פ, א, שכשיבנה ביהמ"ק יביא חטאת, ולפי הבנתי
הנה נקודת הביאור בזה בהסוף (שהודגש כמ"פ שדובר בקיצור)
דבכדי שיחול חיוב חטאת, צריך ידיעה מקודם שאם יעשה עבירה
זו בשוגג יתחייב חטאת בפועל, ומהא דאמרינן שכל שזדונו
כרת שגגתו חטאת מוכח שיש שייכות ביניהם, ומעין זה אמרינן
גם גבי שוגג דבעינן ידיעה מתחילה שיש ע"ז חיוב קרבן, ולכן
דוקא אלו כמו ר' ישמעאל וכו' דהי' בודאות אצלו שיבנה
ביהמ"ק בימיו, הנה אצלו חל חיוב חטאת, משא"כ הפוסקים לא
הביאו זה, כי סתם אדם אינו נמצא בדרגא זו שיהי' לו וודאות
כ"כ שיבנה ביהמ"ק בימיו, ואין אצלו ידיעה מקודם שיחייב
ע"ז חטאת, ובמילא לא חל עליו החיוב כלל, ולפי"ז כשיבנה
ביהמ"ק אינו מביא קרבן, דאין מביאין חטאת נדבה והוא לא
נחייב מעיקרא.

וצריך להבין דהרי פסק הרמב"ם (הל' שגגות פ"ב ה"ו)
דגם תינוק שנשבה לבין העכו"ם וגדל והוא אינו יודע מה הם
ישראל ולא דתם ועשה מלאכה בשבת ואכל חלב ודם וכיוצא בהן.
כשיודע לו שהוא ישראל ומצווה על כל אלו חייב להביא חטאת
על כל עבירה ועבירה עיי"ש, והרי הכא לפני שעבר העבירה
לא הי' לו מעולם ידיעה כלל אודות חיוב חטאת ומ"מ חייב
אח"כ קרבן? (וענין זה דתינוק שנשבה הוזכר בהשיחה.)

ולכאו' אפשר לומר בזה, דהנה יש להסתפק בגדר חיוב
קרבן על השוגג, אם החיוב הוא בעד עצם מעשה העבירה שעשה
בשוגג, דבמזיד חייב כרת ובשוגג חטאת, או שעיקר החטא הוא
- שמחמת זה מתחייב בקרבן - מצד עצם השוגג, כי הי' לו
לדעת ולא ידע, וע"ד שכתב הרמב"ם בהל' שגגות שם ריש פ"ב:
כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת כו' אם שגגו בי"ד הגדול
והורו להתירו ושגגו העם בהוראתן ועשו העם כו' ואח"כ נודע
לבי"ד שטעו, הרי בי"ד חייבין להביא קרבן חטאת על שגגתן
בהוראה אעפ"י שלא עשו הן עצמן עיי"ש, הרי שבי"ד מביאין
קרבן לא על עצם מעשה העבירה, אלא כיון שנעשה עבירה ע"י
שגגתן, וא"כ אפ"ל דכן הוא בכל יחיד דהחטא אינו עצם מעשה
העבירה אלא על שוגג, וז"ל שגגתו נעשה עבירה, חייב
קרבן מצד השוגג.

ולכאן אפשר להוכיח כצד הב' שהחטא הוא מה ששגג, דעי' בשבת ע"א, דמקשה בגמ' דמאי שנא דאם שגג בשבת והזיד במלאכות אינו חייב אלא אחת, ואם הזיד בשבת ושגג במלאכות חייב על כל מלאכה ומלאכה, ואמר ר' נחמן קרבן דחייב רחמנא אמאי אשגגה התם חדא שגגה הכא טובא שגגות עיי"ש, ולכאן אינו מובן דאי נימא דחייב חטאת הוא מצד עצם מעשה העבירה שהי' בשוגג. מה נפק"מ דאם שגג בשבת חייב רק אחת. הרי סוכ"ס נעשה כאן כמה מלאכות בשוגג, דאף דידע שמלאכה זו אסורה בשבת, אבל לא ידע שהיום שבת, נמצא שנעשה כאן כמה עבירות בשוגג?

משא"כ לצד הב' ניחא, דכיון שהחייב הוא מחמת שגגתו גופא, הנה בשגגת שבת חטא השגגה אחד והוא שלא ידע שהיום שבת, דעל המלאכה ליכא חטא של שגגה שהרי ידע שהמלאכות אסורות בשבת, ואין החטא של שוגג אלא אחד לכך מביא קרבן אחד, אבל בזדון שבת ושגגת מלאכות דהשגגה היא על כל מלאכה שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, לכך חייב על כל שגגה ושגגה.

ועפי"ז אפשר לבאר הטעם דסב"ל לר' יוחנן ור"ל (שבת סח, ב) דתינוק שנשבה לבין העכו"ם פטור מקרבן, כיון דאין העבירה מצד עצם מעשה העבירה שעבר אלא מצד זה גופא ששגג ולא ידע, הנה זהו דוקא בהכיר ולסוף שכח, אבל בתינוק שנשבה כיון שלא ידע מעולם אין זה נחשב לחטא ופטור, אבל רב ושמואל סב"ל דגם אצלו הרי זה נחשב לחטא כי מ"מ הי' לו לשאול וללמוד, וכלשונם "דתינוק שנשבה כהכיר ולבסוף שבת דמי", היינו דאין הפי' שהם מחייבים על עצם מעשה העבירה, אלא דסב"ל דגם בתינוק שנשבה יש כאן חטא של שוגג כנ"ל, וכהכיר ולבסוף שכח דמי, ועוד יש להאריך בזה ואכ"מ. ולפי"ז דהטעם שתינוק שנשבה חייב הוא מצד שזה גופא הוה חטא שלא שאל, אפ"ל דדוקא שם חייב קרבן כי אם הי' שואל, הי' מתברר לו שיתחייב קרבן על עבירה זו, נמצא שיש אצלו כעין חטא לגבי הקרבן גופא מה שלא שאל בזה וכו', משא"כ בהנ"ל דבאנשים סתם אינו מונח בודאות שיבנה ביהמ"ק בימיו וכו', נמצא דליכא חטא לגבי קרבן, ובמילא לא חל עליו חיוב כלל, ויל"ע עוד.

ועי' בחתם סופר שבת סח, ב, שמבאר מחלוקת מונבז ור"ע אם הזיד בלאו ושגג בקרבן, דלמונבז הרי זה שוגג ולר"ע הרי זה מזיד, וכן בתינוק שנשבה לבין העכו"ם דלמונבז פטור ולר"ע חייב, דמונבז סב"ל דענין הקרבן הו"ע של עונש, ולכן שגגת קרבן הוה שגגה ואמרינן אילו הי' יודע שהחמיר רחמנא לעונשו קרבן לא הוה עביד, וכל שיש לו ידיעה טפי יש לחייבו יותר בעונש משאין לו ידיעה, ולכן סב"ל דבתינוק שנשבה שלא ידע מעולם, אין הוא ראוי לעונש ופטור, אבל ר"ע דסב"ל דקרבן אינו ענין של עונש אלא כפרה,

ואדרבה מיחס חס רחמנא עליו להצילו מעונש וניתן לכפרה, ולכן סב"ל דאפי' ידע רק בלאו גופא ולא בקרבן לית לי' כפרה, כי גדול עונו מכפרה וצריך לעונש, ולכן בתינוק שנשבה חייב קרבן, כי הקרבן אינו עונש אלא כפרה וראוי לחוס עליו טפי עיי"ש. ועי' בשו"ת חת"ס חלק חו"מ סי' כ"ב.

ולכאורה בשלמא אי נימא דקרבן ענינו הוא עונש, סברא לומר דאט אין לו ידיעה מקודם אודות הקרבן לא חל עליו חיוב, אבל אי נימא דאדרבה דאין זה עונש אלא כפרה למה נימא דבעינן ידיעה מקודם, (ועיי"ש דדוקא מונבז דריש דמקיש שוגג למזיד) ובחת"ס שם הביא מתוס' ד"ה ר"נ היא (פסחים כט, א) דקים לי' בדרכה מיני' אינו פוטר מחיוב קרבן, כי קלב"מ הוא רק בעונשין ולא בכפרה, וכמבואר בשבת צד, ב, המוציא אוכלים בכלי שגג באוכלים והזיד בכלי חייב על האוכלים חטאת ועל הכלי סקילה, ולא אמרינן קלב"מ עיי"ש.

גם לכאורה אפשר לדון, דהנה בהא דאמרינן "כל שזדונו כרת שגגתו חטאת" יש לפרש בב' אופנים: א) דזהו טעם, דלכן שגגתו חטאת כיון שזדונו כרת לכן בשוגג הקרבן בא במקום ותמורת הכרת. ב) שזהו סימן, היינו דבאמת החיוב חטאת הו"ע בפ"ע, ואינו שייך להכרת, ורק הסימן הוא דמתי יש חיוב חטאת באם זדונו כרת, וכעין שמבואר בכ"מ בלקו"ש ב' אופנים אלו כגון בסימני טהרה וכו' ולגבי אוכל נפש ביו"ט.

דלאופן הא' דחיוב חטאת הוא ממש תמורת כרת במילא אפ"ל דצריך שיהי' בדוגמת מזיד שידע מזה מקודם וכו' אבל לאופן הב' דהו"ע בפ"ע אפ"ל דלא בעינן.

אבל עי' בשו"ת חכם צבי סי' מ"ט שמביא קושית מהר"ל מפראג דכיון דכל שזדונו כרת שגגתו חטאת א"כ בן י"ג שנה לא יתחייב בחטאת כיון דאינו חייב כרת עד שיהי' בן עשרים? ומתרץ דכל שזדונו כרת וכו' רק מגלה על איזה חטא חייב חטאת, אבל הוא חיוב בפ"ע ממש, ולכן גם בן י"ג שנה חייב עיי"ש ומשמע מזה כאופן הב' הנ"ל.

וראה בגליון מ"ב סי' א' שהובא שם השל"ה במסכת יומא דאם יזדמן לאדם בשוגג איזה חטא שחייב עליו קרבן ירשום אותו בפנקסו להיות לו לזכרון ואולי יזכר לבנין ביהמ"ק ואז יביא הקרבן ומביא ראיה מר' ישמעאל שכתב על פנקסו וכו', ולפי המבואר בהשיחה לכאורה צ"ל שכוונתו רק לאנשים כאלו שבנין ביהמ"ק בימיהם בוודאית אצלם וכו' ע"ד ר' ישמעאל, כי לאנשים סתם אדרבה ליכא גביהם שום חיוב קרבן, ובמילא אין מביאין חטאת נדבה, ואולי אפ"ל בזה באו"א, ויל"ע בזה עוד.

עוד מובא שם שיטת הלב חיים ח"א סי' ל' דבאמת
יהי' חיוב אח"כ להביא קרבן, אלא שלא חייבו לכתוב, ודברי
ה"ל"ה אינו אלא מדרך המוסר כדי שיזכור עוונותיו כנגדו המיד,
ומתרץ שם ג"כ הגמ' דיומא פ, א, עיי"ש בהגליון, ולפי מה
שנתבאר בהשיחה מובן למה אין לומר כן, כיון דאדה"ז
במהדורא בתרא השמיט כל ענין זה שיהי' חייב אשם תלוי
מוכח בהדיא דליכא שום חיוב כלל.

וראה ג"כ בגליון מ"ד סי' ב' שהובא שם קושיית
הבאר שבע בהוריות י, א, ששאל רבי כגון אני מהו בשעיר
דלכאורה מאי דהוה הוה והילכתא למשיחא, ותירץ בס' הורה
גבר ע"ד ר' ישמעאל כתב על פנקסו וכו' הנה זהו ג"כ כוונת
רש"י בשאלתו דאם ח"ו יזדמן באיסור כרת בשוגג מה יכתוב
על פנקסו להביא כשיבנה ביהמ"ק, ונתבאר שם דלכאורה לפי
המבואר בלקו"ש הנ"ל אין לתרץ כן, אבל לפי המבואר בהשיחה
שפיר אפשר לתרץ כן, כי אפ"ל דהי' בוודאות אצלו שיבנה
ביהמ"ק ביהמ"ק.

ובמה שנתבאר בהשיחה דהחיוב קרבן הוא דוקא אם
בבנה ביהמ"ק בימיו כלליון רש"י שם ביומא, דאם לא הנה אחר
החיית המתים לא שייך הקרבה כי הוי חטאת שמתו בעלי' (ועי'
ג"כ אנציקלופדי' תלמודית שם בארוכה) יש להעיר דבס' לב
חיים הנ"ל בס' ל"א מאריך בענין זה, ומביא מהאריז"ל
שם דיהי' חיוב אפי' לאחר מיתתו, ושזה הי' ג"כ כוונת
ר' ישמעאל עיי"ש, והא דכתב רש"י בימיו, היינו דדוקא אז
יועיל הכתיבה שלו, אבל אח"כ לא יועיל כתיבתו דאפוא ימצא
מה שכתב מקודם, ומאריך לחלק דליכא בזה הענין דחטאת שמתו
בעלי' עיי"ש, אבל בהשיחה מוכח בהדיא לא כן, וכך הוא
דעת הר"ן בשבת יב, ב, גבי ר' ישמעאל עיי"ש.

א' מאנ"ש
ברוקלין נ.י.

ב. בלקו"ש ט"ו חנוכה (א) הערה 17: "מובא בס' מאור
עינים, אבל ידוע היחס לספר זה".

- אודות היחס לספר מאור עינים ראה שד"ח פונטרס
פקועת ידה סי' ד' ד"ה "ואלה דב"ק במכתב השלישי" (בשד"ח
הוצאת קה"ת כרך ט' (המילואים א') ע' 3836 ואילך).

א' התמימים
אה"ק

ג. בלקו"ש ח"ד ע' 377 מבאר: דנוסף על החיוב שיש
בר"ה דיאר יו"ט - עונג יו"ט (שו"ע אדה"ז סתקכ"ט ס"ה),
ו"ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו" (שם ס"ד) - ישנו
ענין כיוחך "לאכול בשר שכן ולשתות דבש וכל מיני מתיקה"
'שו"ע אדה"ז סתקפ"ג מב"י שם, עיי"ש.

ועפ"ז צ"ע [היכן המקור?] לכ"ש בד"ה זה היום רצ"ד
(סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 636): "וכידוע דהב' ימים דר"ה
צריכים למעט באכו"ש?"

[ולהעיר מסי' תקצ"ז, ס"א: אמנם לא יאכלו כל שבעים
למען לא יקילו בראשם ותהי' יראת ה' על פניהם. ולכאורה
הוא המקור לזה, וכן משמע מהענין (בהמאמר) שם] ו(ע)צ"ע.
ודו"ק.

א' התמימים
אה"ק

ד. בהמכתב דימי הסליחות: ונקדשתי בתוך בני ישראל
.. קדיש ברכו קדושה וכו', כותב ע"ז בהערה: אמור כב,
לב. ברכות כא, ב. ירושלמי שם פ"ז ה"ג (ועיין בהשינוי
מהבבלי).

והנה לכאורה (וכפי ששמעתי מפרשים) הכוונה בהשינוי
הוא שינויי הפסוקים שמהם לומדים הענין דעשרה, אך יש
להוסיף בהשינוי, עכ"פ בדרך רמז, שבהלימוד שבבבלי מודגש
(עוד) ענין שנעשה ע"י ציבור, וכדלקמן.

בספר השיחות ה'תש"ד ע' 28 אות יא וז"ל: דער
היינטיגער שיעור תניא - אגה"ק פרק כ"ג - איז זייער
א שווערער, ...

אויך איז לכאורה קשה, וואס ער זאגט ווייטער: כמ"ש
חז"ל (ברכות כא, ב) אתיא תוך תוך כו', וואס די כוונה איז
אויף דעם פסוק, הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת, האבן שוין
די רז"ל ניט געפונען קיין אנדער פסוק פון וואנען
ארויסלערנען, אז עדה מיינט עשרה.

בכלל האט משה רבינו מזהיר געווען דעם "הבדלו"
אויף דעם מקיף פון רע, .. במילא דארף מען זאגן, אז אויך
אין קדושה מיינט מען דא אויף דעם מקיף פון קדושה.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק מאכט א חילוק
צווישען דעם ענין שכינה שרי' ביניהם און אכל בי עשרה
שכינתא שרי'. שכינתא שרי' מיינט בבחי' מקיף.

דא אין תניא ווען ער זאגט אתי' תוך תוך וכו'
מיינט ער נאך ווי דאס איז אין מקיף, ... ע"כ.

שנייור זלמן איידעלמאן

ה. בלקו"ש תצא תש"מ מביא חקירת הרוגצובי גבי קידושין
הם העילה הוא הקנין ועי"ז מתקדשת - ד.ה. צי די קידושין
זיינען חל דורך דעם וואס זי איז קונה דעם כסף, או להיפך
העילה היא הקידושין ועי"ז היא קונה הדבר - דורך דעם
וואס זי ווערט מקודשת איז זי קונה די כסף.

ועי' בהערות וביאורים גליון מד (סו) ס"א, ובגליון
מו (סו) ס"א וב'.

ואפ"ל בדא"פ בהסבר השיחה ובקיצור, בהקדים, דלצד
הב' דחקירה הנ"ל צ"ל, אם כבר תופסין הקידושין, מדוע שוב
צריכים קנין, - ובלי וקודם הקנין, איך תופסין הקידושין,
דאם הנתינה מהני בשביל הקידושין למה לא יהני בשביל
הקנין?

ואפ"ל ובהקדים דההוכחה לצד הב', מובא בהשיחה,
מהדין "היתה עומדת ברה"ר וזרקו לה קרוב לה מגורשת וכו'
וכן לענין קידושין" דלשיטת הראשונים כן הדין גם בכסף
קידושין. "ולכאורה וויבאלד זי האט נאך ניט קונה געווען
דעם כסף.. איז ווי אזוי ווערט זי מקודשת? איז דערפון
א ראי' אז העילה היא הקידושין וע"י זה היא קונה הדבר...".

והנה הקושיא איך מהני הקידושין בלי קנין היא רק
בכסף (קידושין), משא"כ בשטר קידושין וגטין, שפיר מובן
איך מהני, וזה מובן עפ"י דברי הקצות הידועים (סי' ר')
דבגט (אשה ושחרור ועד"ז בשטר קידושין) לא בעינן קנין
(וכדמוכח מזה גופא דמגורשת אף בע"כ דאשה, דבודאי אינה
קונה הגט בע"כ) רק נתינה לבד מהני וכמש"נ ונתן בידה.

והנה מזה דלא מקשים קושיא הנ"ל גם על שטר (גירושין
וקידושין) הרי מובן דכשזרק קרוב לה וכו', שפיר חשיב
נתינה, משא"כ בכסף קידושין דצריכים קנין, ע"ז קשה איך
מהני הקידושין וכו'.

וזהו החי' של הרוגצובי דגם בכסף קידושין מהני
נתינת הכסף בשביל הקידושין (ע"ד בשטר קידושין וגירושין),
אבל מכיון דצריכים גם קנין (ע"ד בגט וכו' חידשה תו'
דאי"צ קנין) הרי פעולת הקנין הוא ע"ד אישור וקיום דשטר -
דבכדי שיחול הקידושין צריך ע"ז מעשה קנין.

[וע"ד (ולא ממש) המבואר בלקו"ש נשא תשל"ו, בגר
קטן דכשהגדיל יכול למחות, דלכאורה מאוחר שכבר נעשה גר
(בקטנותו) א"כ איך יכול שוב למחות ונעשה גוי מעיקרא?
ומבאר שם בהשיחה "ווייל די גירות בקטנותו איז דאס (מער
ניט ווי) א מעשה פון גירות, אבער ער ווערט נאך ניט קדוש
בקדושת ישראל ביז ער ווערט א גדול, בשעת אבער הגדיל און
ער איז ניט מוחה ווערט ער קדוש בקדושת ישראל למפרע...".]

וע"ד מה שבכל הקנינים הרי עיקר שינוי רשות דדבר
הנקנה אינו מסיבת מעשה (הקנין) בעלמא, רק מסיבת רצון
ושיעבוד דהמקנה וקונה, ומעשה הקנין אינו אלא הקיום
והאישור לשעבוד זה. (ועי' התמים ח"ב ע' ש"ט סברא שני'
בענין קנינים דהוא ענין דגמירת דעת, ועיי"ש.)

שניאור זלמן דובינסקי
תות"ל-770

ו. בגליון מד (סד) ס"ד משיג על הערתי בגליון מא (סא), בענין זמן התחלת לימוד "עברי", וכותב: ולא הרגיש שמה שכתב אינו מתאים עם מה ששגור בפה הק' של כ"ק אד"ש אלפי פעמים דרש"י עה"ת הוא ל"בן חמש למקרא", ובלקו"ש ח"ז (ע' 240) מפורש יותר מזה; "לפשט כזה המובן גם בלי פרש"י בכלל זה - שיין גם לילד קטן שעדיין לא הגיע לעונת בן חמש שלומד כבר פרש"י". - והוא כנראה הרגיש בלקו"ש זה, אך סיים ב"וצע"ק ותו לא. ע"כ.

אמנם אבאר מה הי' כוונתי בה"וצע"ק" - דהנה הוא לומד שבן חמש למקרא הכוונה (עפ"י אדה"ז) לבן 4 (ולא לבן 5), ובח"ז מבואר לפי"ז שכבר בן 4 מתחיל ללמוד פרש"י!

אולם אפי' נניח שזה הי' נכון, אין בהשגתו כלום:

(1) דלפי"ז נמצא שיש כאן לכאן סתירה, דבח"ט מבואר שבגיל 4 מתחיל ללמוד רק "עברי" ולפנ"ז "קריאה לא ידע כלל", ובח"ז מבואר שבגיל 4 כבר לומד פירש"י - לדעת הנ"ל כמובן. - והשתא להכרעה הרי מעשה רב יוכיח, שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע למד בגיל 4 וכו' רק "עברי" בלבד, כמו שכבר הבאתי בגליון סא שם ע"ש.

[שמעתי מהרב יוסף שי' בלוי, שאצל הרה"ח כו' ר' ברוך פריז ע"ה, שהי' מלמד דרדקי, הי' מכתב מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, שלא יקבל תלמידים בכלל לפני גיל 5 -

גם מהרה"ח כו' ר' שלום שיחי' וילוקין שאביו הי' מלמדו של כ"ק אד"ש, שמעתי שאביו לא רצה לסבול שילחצו על ילד ללמדו מוקדם.]

(2) כל הנ"ל חל אפי' שהי' לכאן סתירה בהלכה עצמה, ברם בנדר"ד ה"סתירה" לכאן שישנו הוא בין הלכה לפשט"מ. דבח"ט מבאר בהדיא לפסק הלכה שבה"ת של אדה"ז, משא"כ בח"ז וכו' מדבר לפי פשט"מ, א"כ מובן בפשטות שההכרעה היא (לא לפי פשט"מ, אלא) כפסק שבהלכה.

ודוגמא לזה יש להביא, שהרשב"ם עה"פ ויהי ערב ויהי בוקר גו' מפרש שהלילה הולך אחר היום שעבר, ולהלכה הדין הוא להיפך גמור, ואם שלפי פשט"מ אין איסור מלאכה בשבת בלילה שלפני היום, ובכ"ז למעשה עבר על איסור מקילה וז"פ, ועי' בלקו"ש ח"ה וישב (ב) בענין איסור כלהו בדרך הפשט, שאינו מתאים עם דרך ההלכה, וה"נ בנדר"ד, ועי' בענין זה באורך בהערות ה' ואנ"ש, מאריסטון גליון קו כ"ד.

אולם (3) לקושטי דמילתא נראה דבח"ז הכוונה הוא לבן 5 (ולא לבן 4 כפי שנקט הנ"ל), דהנה גבי המשנה ד"בן חמש למקרא" יש בזה מחלוקת המפרשים, דרש"י ואדה"ז הנ"ל נקטו ההכוונה לגיל 4 משא"כ המאירי וכו' נוקטים שהכוונה לגיל

5 - והיחא לפי דרך הפשט רואים שבן 4 עדיין אינו מסוגל ללמוד פרש"י (וכנ"ל), א"כ דוקא לפי פשוטו של מקרא הכוונה הוא לבן 5, ומה שאומר בח"ז שלומד כבר פרש"י, - י"ל שבעת תחלת לימודו בחומש מבארים לו מה שכתב ברש"י, אפי' שטרם יודע לקרוא אותיות רש"י. וז"פ דוקא לפי הדרך של פשט.

(4) ויתירה מזו, בלקו"ש חלק ט"ו (ע' 132) בשוה"ג להערה 31 נקט בדרך ההלכה שבן חמש למקרא הכוונה לבן 5, ולא לבן 4 ע"ש - ולע"ד אין סתירה מזה למ"ש בח"ט, די"ל דב' הוראות ודינים טמונים בהמשנה ד"בן חמש למקרא" (א) לבן 4 (בשנה החמישית) לקריאה ו"עברי" בלבד, (ב) לבן 5 ללימוד חומש בהבנה והשגה לפי פרש"י, וא"ש.

[ולפי"ז יש לבאר מה שהערני הרב שלמה שמואל פליישמן על דעת אדה"ז (רש"י) דמפרש בן חמש למקרא דהיינו בתחילת שנה החמישית, והרי בכל שאר התאריכים שבמשנה שם הכוונה הוא לשנים מלאות, כמו בן י"ג למצוות, שאין הכוונה לגיל 12 כשנכנסים לשנת הי"ג, אלא שהכוונה כשנכנסים לשנת ה-14, א"כ אין פתאום גבי בן ה' למקרא בלבד שונה הכוונה מאצל כולם?

(ואמנם בדרך הפשט בהמשנה זה הוכחה נוספת (עמ"ש לעיל) שהכוונה לגיל 5 ולא לגיל 4, כפי שתפס הנ"ל)

אולם לפי הנ"ל דב' דברים טמונים בבן ה' למקרא א"ש, מפני שגם בדרך ההלכה (וכמבואר בלקו"ש חט"ו הערה 31 דעתו של כ"ק אד"ש) ס"ל דהפירוש השני של "מקרא" - בתושב"כ אמנם מתחיל רק מגיל 5, שאז מתחיל להיות שייך להבנה והשגה, וכמבואר בשיחת ש"פ ויקרא תש"מ, דלפני גיל 5 אינו שייך בעצם להבנה והשגה עש"ה]

ומה שכתב להוכיח: וראה בלקו"ש וירא ש.ז. .. שבגיל 4-5 למד [ב"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע] בחדר חומש חיי שרה, ובהבנה ע"ש -

הנה המעיין שם יראה שאין משם שום הוכחה כלל שבגיל 4, הוא זמן התחלת לימוד מקרא (חומש):

(1) שם בחט"ו (ע' 129) מסופר שכ"ק אדנ"ע בהיותו בן 4 או בן 5 נכנס ביום הולדת ליחידות ובכה למה ה' לא מתגלה אלינו כמו לא"א. דיתכן שבאמת לא למד זאת כלל בפנים החומש, אלא רק שמע את הסיפור בעל פה בלבד, כפי שמבואר בספר התולדות אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע (ח"א, ע' 6) שעוד טרם שנכנס לחדר שמע מפי אביו סיפורים מחומש וכו'.

(2) אפי' נניח שלמד בפנים, ואפי' שנניח שהי' בן 4, י"ל שהוא רק אצל אדנ"ע, וי"ל ע"ז במופלא ממך אל תדרוש, והרי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ למד בגיל 4 רק "עברי" בלבד כנ"ל.

(3) בסיפור עצמו אין עמדה ברורה בן כמה הוא הי' אז, כהלשון: "ווען ער איז געווען א קינד פון פיר אדער פינף יאר" - א"כ איך רוצה הנ"ל להביא ראיה מכאן שזמן התחלת לימוד חומש הוא בגיל 4, והלא במקור עצמו אין הדבר ברור.

(4) ולפי האמת בלקו"ש שם הערה 31 ושוה"ג שם מבאר: "בשו"ע יו"ד שם סעיף ח: "מכניסים התינוקות .. בן חמש שנים שלימות" (ו"בן שש" (שברמב"ם שם) "היינו בן חמש לנכנס בשנת השש" מתאים למשנה בן ה' למקרא .. - ב"י שם ד"ה ומ"ש בפחות. כס"מ הל' ת"ת פ"ב שם) - והרי בנדו"ד הי' כ"ק אדנ"ע "בן ד' או ה'". .. עכל"ק (ההדגשות הם בהערה) ועש"ה.

ומה שציטט מכמה מקומות מה' ת"ת, הנה במחכ"ת לא התחיל להביא מה שכתוב שם, ובפשטות כפי שרואים במוחש זה הולך מן הקל אל הכבד; 1) שמגיל 3 עד 4 לומדים אותיות התורה כנ"ל בשו"ע אדה"ז ומלקוטי לוי יצחק. 2) מגיל 4 "להושיה מלמד.. מהיר לקרות ומדקדק.. שיקראו בלי טעות ושיבוש". והמטרה היחידה היא קריאה ו"עברי" בלבד ואח"כ למדו הטעמים כמובן.

- המשך יבוא אי"ה -

הרב ישכר דוד קלויזנר
נחלת הר חב"ד

נ ג ל ה

ז. (המשך מגליון הקודם)
ד. והנה כתב הר"ן בפ' בחרא דר"ה בהנוגע למ"ע שהזמן גרמא, דנשים יכולות לברך מצד שאף שאינם מצוים, מ"מ כאשר הם עושים יש להם מצוה - ד"ה ומ"מ: "כיון שהורה ר"ת ז"ל נקטינן כוותי', דהא נוטלות עליהן שכר מדאמר ר' יוסי ב"ר חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, דמדקאמר גדול אלמא למי שאינו מצווה נמי יש לו שכר, הלכך בכלל מצוה הן דמברכות, ולא ניחא הואיל ולא נצטוו היאך יאמרו וצונו .. דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר שפיר יאמרו וצונו" עכ"ל.

היינו דמוכח מהר"ן שם דאף שאינה מצווה ג"כ יש לה מצוה ומקבלת שכר ע"ז. ולכאוף מדוע צריך הר"ן בשמעתין להגיע להא דמסייעת כו'?

יש מתרצים: דהא דאמרינן במ"ע שהזמ"ג - דאשה פטורה מצ"ע, אך כא"ר תקיים יהי' לה (ג"כ) מצוה - הוא רק כאשר הפסוק פוטרה כמו במ"ע שהזמ"ג, שהאשה אינה חייבת לקיים ופטורה, משא"כ כאשר הפסוק ממעט אותה כבפרו ורבו, דאין לה שום שייכות אל המצוה, אפי' כאשר תקיים

את המצוה לא יהי' לה כל מצוה (שכר) בדבר, אלא כאשר מסייעת לבעל, דאז חולקת עמו שכר במצותו. ועפי"ז א"ש הא דבשמעתין כתב (דוקא) הא דמסייעת.

ולכאוף אי"ז מוכרח, וכך כתב כ"ק אד"ש בהשיחה הנ"ל (הע' 41): דאף שלכאוף מהא (דפטרותה תורה ו) איך לה הצווי ע"ז אף שא"א להמצוה להתקיים רק ע"י סיוע האשה מוכח שהופקעה משיכוחה למצוה זו (דפו"ר) ואיך לה אלא מצוה סתם - אבל אינו מוכרח די"ל דהפטור הוא רק מהצווי והחיוב (מסעם כי "הוא ימשול בך" ואשה התובעת כו' .. ולכן הנשים אינן זה בידן ולכן לא חייבתן תורה ע"ז) אבל לא הופקעו משיכוח לעצם המצוה.

ואולי י"ל: הא דתי' הר"ן לעיל - דהאשה חולקת שכר עם הבעל במצותו (מצות פו"ר) מפני שמסייעת - הוא לתרץ הקושי' מדוע מצוה בה יותר מבשלוחה, דהרי האשה אינה מצווה כלל, ואילו בגמ' מובאת הדוגמא על הדין הנ"ל מהא דרבא ורב ספרא דשם מדובר בהנוגע למצוה כזו שהוא "מצווה ועושה", ובשלמא בהנוגע לבעל שפיר היות ועל הבעל יש מצות פו"ר אבל האשה אינה מצווה כלל במצות פו"ר - ומבאר דע"י שהאשה מסייעת לבעל לקיים מצותו, אז יש לה חלק בה"מצווה ועושה" של הבעל (ולא כמי שאינו מצווה ועושה) ולכן גם חולקת שכר עמו (במצותו), שעפי"ז דוקא מובן מדוע "מצוה בה יותר מבשלוחה"!

- משא"כ במ"ע שהזמ"ג דהתם נחית לבאר איך אשה מברכת כלל איזה (קשר ו) שייכות יש לה אל המצוה, דע"ז מבאר בפשטות דמצד שאף שאינה מצווה בכ"ז אם היא עושה יש לה ג"כ מצוה ויכולה לברך. ולא נדחק לפרש באם מסייעת או לאו, כ"א בכללות דיכולה לברך אף שאינה מצווה ועושה.

(ופשוט דהי' יכול להביא הא דמסייעת כסעם שתברך גם במ"ע שהזמ"ג (וראה בהשיחה לקמן הע' 48) - במצוות השייר בהן לסייע כמו פו"ר, ת"ת, שמסייעת בעצם המצוה (ראה שיחה הנ"ל ס"ז)

(- ואולי משו"ז לא הביא הא דמסייעת בהנ"ל, היות וסתם מ"ע שהזמ"ג, אינה מסייעת בעצם המצוה, והרי שם מדובר בהנוגע לכלל בכל מ"ע שהזמ"ג, ומשו"ה הביא הא דאינה מצווה ועושה -)

- אך אינו מוכרח, משא"כ בהנוגע למצות פו"ר דשם מוכרח להביא מהא דמסייעת וכנ"ל.)

ומשמע ג"כ כנ"ל מהשיחה (שם ס"ט) וז"ל:

"ועד"ז הוא בנדו"ד: הא דעוזרת לבעלה ולבני' שע"ז "חולקת בשכר" ה"ז דבר התלוי ברצונה (היינו שאם רוצה יכולה להשתתף במצות ת"ת דמצווה ועושה של הבעל ובני'), אבל חיוב איך עלי' בזה.

ועפ"ז מובן שלא הביא אדה"ז מה שעזרת כו' אפילו לא כטעם נוסף שתברכינה ברכה"ת

- כי מכיון שאין עלי' שום חיוב ע"ז, א"א לומר אשר לכולי עלמא תברך ברכות התורה על שיכולה לעזור לבנה ולבעלה במצות ת"ת שלהם.

(ומעיר בהע' 48: "וכידוע הפלוגתא בברכות נשים במ"ע שהזמ"ג (תוד"ה דילמא עירובין צו, א. רמב"ם פ"ג מהל' ציצית ה"ט. טוש"ע או"ח רסי"ז. ובנו"כ). אבל כובן שגם אם נימא שמברכות במ"ע שהזמ"ג (כמ"ש אדה"ז או"ח סי"ז ס"ג) הרי אי"ז כברכת אנשים, וכאן כתב "נשים מברכות ברכה"ת (סתם) - בכל יום בברכות השחר, כאנשים".)

אמנם בהל' ת"ת שמבאר דאף ש"אשה אינה מצווה במצות ת"ת, מ"מ יש לה שייכות למצוה זו, מקדים ומביא ענין זה לראשונה, שהרי מצד דעזרת כו' תהא שייכת א' למצות ת"ת ממש דמצווה ועושה ב' ובכה"ת כולה, אשר ע"כ "חולקת" היא בשכר עמהם כמצווה ועושה.

משא"כ זה דחייבות ללמוד הלכות הצריכות להן, אף שמצד זה יש להן שייכות ממש אל התורה, כי בלימודן זה יש גם יוקר ומעלת התורה - מ"מ כיון דזה בא להן כהסתעפות חיובן במצוות שלהן (ולא שייכות ישירה לת"ת) אין להם בלימוד הלכות אלו המעלה דמצווה ועושה במצות ת"ת כנ"ל ולכן מביא זה לבסוף אחרי הענין דעזרת כו' עכ"ל.

היינו דמוכח ג"כ מהשיחה הנ"ל, דמצד הא דמסייעת יש להן קשר ישיר יותר עם מצות ת"ת ממש כמצווה ועושה (ולא כאינה מצווה ועושה)

- ועד"ז יובן ג"כ בהנוגע למצוה פו"ר דבזה שהיא מסייעת יש לה חלק בהמצווה ועושה של הבעל, וחולקת שכר עמו. וא"ש.

א' התמימים
תות"ל-כפ"ח

ח. בשו"ע אדה"ז סי' תקצ"ב ס"ז: "וכיון שהן מצוה א' ונראין כב' מצות לפיכך אין להשיח ביניהם דברים בטלים אבל מותר להשיח ביניהם מעניני התפלה והתקיעות כיון שהן באמת מצוה א' וכן אם עבר ושח אפי' דברים בטלים א"צ לחזור ולברך דאין שייך הפסק במצוה א' כמו שהיושב בסוכה והלבוש תפילין מותר לשוח אע"פ שבכל רגע ורגע שהוא יושב בסוכה ולבוש תפילין הוא מקיים מצות הקב"ה, עכ"ל.

רואים מכאן דכשא' שח בסוכה אין זה ממצות ישיבה בסוכה. דהרי זהו הראי' שמביא כאן, דאע"פ דכשהוא יושב בסוכה הוא מקיים בכל רגע ורגע מצות הקב"ה אעפ"כ הנה זה שמיח, שאינו ממצות הקב"ה, אינו הפסק בקיום מצותו.

וצ"ב דהרי לקמן בהל' סוכה סי' תרל"ט ס"ד כותב:
 "כיצד מצות ישיבה בסוכה שיהי' אוכל ושותה וישן ויטייל
 ודר בסוכה כל הז' ימים בין ביום ובין בלילה כדרך שהוא
 דר בביתו בשאר ימות השנה ואם הוא צריך לספר עם חבירו
 יספר עמו בסוכה".

משה מנחם מענדל איידעלמאן
 תות"ל - 885

ט. בדין קביעת מזוזות בבתי ספר - הנה ביהמ"ד שהתלמידים
 יושבים בו מהבוקר עד הערב דומה לדירה, ונכון לקבוע בו
 מזוזה כדעת הפוסקים המחייבים, אך בלא ברכה (שו"ע יו"ד
 רפ"ו ס"י וש"ך שם). בדעת קדושים שם סק"ט כתב, שהפוסקים
 ס"ל שהיתר אכילת ת"ח בביהמ"ד אינו עושהו לדירה, כיון
 שאין זה אלא מדוחק ולא בדרך קבע - נימוק שאיננו בבית
 ספר.

אוצרות ומחסנים וכו' - להרמב"ם חייבים רק אם
 משתמשים בהם תשמישי דירה, כגון שנשים מתקשטות בהן
 (וכן דעת כמה קמאי שהביא הגדולי הקדש סק"ג), אך השו"ע
 ס"א מחייב בכל אופן והשמיט דעת הרמב"ם לגמרי (ומ"מ,
 כיון שלא ראה כמה דעות, המובאות בגדולי הקדש, יש לחוש
 לדעה זו ולא לברך בסתם אוצר, כמ"ש גדה"ק וערוך השלחן.
 ועיין ספר "חובת הדר" עמ' כ"ב). אכילה דרך קבע - מחייבת,
 א"כ, לכל הדעות; ואף איכסון חפצים לפי השו"ע.

מה שפוסק בשו"ע סי' א' חנויות שבשוקים, והט"ז שם
 מחלק זאת מדין אוצר, מטעם ששימוש אוצר הוא תמידי משא"כ
 בחנויות נמצאים רק ביום וה"ז עראי - הנה הוא דבר הלמד
 מענינו בטושו"ע שהכוונה לחנויות עראיות, שהרי מיירי שם
 בבית שבספינה, סוכת החג וסוכת היוצרים, וכפירוש יד
 הקטנה שהובא בפתחי תשובה סק"י, וכן דעת החו"ד שהביא
 שם, והחיי אדם (טו, יא) ומפורש יותר בקיצור שו"ע (יא, יד).
 ובזה יובן גם מדוע מחייב שם הט"ז בפשטות - חנויות שבביתו
 [ובמזוזת מלכים ס"ק קל"ג מפרש בחנויות ירידים הנשארות
 גם לאחר היריד אך לא בקביעות ממש. והמקדש מעט מפרש
 שחנויות שבביתו חיובה כבית שער, וס"ל שהפטור הוא גם
 בקביעות להט"ז, וכ"ד מסגרת השלחן לקצושו"ע (יא, יא),
 ודוחק].

והנה, אף מלבד כל הנ"ל, מביא בטור ממהר"ם
 מרוטנבורג שסבר כהפוסקים ביהמ"ד, אך כשהי' ישן בו שנת
 הצהרים היתה רוח רעה מבעתו ולכן קבע בו מזוזה כהירושלמי
 המחייב, הובא בט"ז סק"ט; וק"ו בן בנו של ק"ו לבי"ס -
 כידוע מאסון מעלות וכו', שמזוזה היא ממש כקסדה לראש
 חייל כמבואר בשיחת ש"פ במדבר תשל"ד ועוד.

ובפועל - היו צריכים לקבוע בברכה בחדר האוכל

או בחדר הקבוע ביותר לאכילה ועכ"פ לאיחסון, ובזה
לפטור את שאר החדרים שבבית הספר.

הרב י. גינזבורג
רב מקומי-עומר

י. בקצות השלחן (קמ"ד, בדה"ש סק"ב) בדבר שעה שנמסרה
על אותיות ס"ת בשבת, כתב להתיר לכפול גליל הס"ת שעו"ה
תפול היעוה - היבשה - כלאחר יד, ולא כמשנ"ב בבית"ל.
וכתב "ואדמו"ר הביא דעת הב"ח דהמסיר שעה מהאותיות
חייב, וכ' דיש מקילין בזה, משמע דהמקילין מתירין לגמרי.
ולא הכריע בהלכה זו כדרכו בקודש" וצ"ע - הרי בשו"ע
רבינו הו"ה באופן דסתם ואח"כ מחלוקת, וע"פ כללי הוראה
או"ה ה"ז הכרעה כסתם - האוסר, ולא כמו שפסק!

הנ"ל

יא. מנהגנו - עד כמה שידוע לי - שלא לקשור בסוף הו"ה
הציצית, כדי שלא להוסיף על ה' קשרים. כדעה הב' בשו"ע
רבינו (יא, לג). הכף החיים שם סקי"ג - מתיר, והמשנ"ב שם
סקי"ח - מתיר כשחושש שיתפרקו. וע"פ כללי או"ה כשפוסק
מביא בל' י"א וי"א לא הכריע, וודאי הוי דרבנן וצריך
להקל, בפרט להכרעת הנ"ל - ומדוע אין נוהגין כן, ולעצב
החשש דמוסיף על הקשרים אינו מובן מה החילוק בין לר"ס
רס"ג בשו"ע רבינו "יכולין להוסיף על דבר המכוון כנגד
דבר אחר רק שלא יפחות".

הנ"ל

יב. גליון מ (ס) שאל א' התמימים מקצתו קאט כדוע הכס"כ
בפ"ב דיבועות מביא מפ"ב דנדרים יאמן הו"ה לזו דוקא דה"ה
לדבר יענינו כענין אמן, מדוע צריך הכס"כ להביא מהל'
נדרים שהרי הו"ה בהמשך הרמב"ם כגון יאמר הן וכו'?

ואפשר לתרץ שהרמב"ם כותב "או היומר דבר יענינו
כענין אמן" אבל אינו מסביר מהו ענין אמן ולכן מביא
הכס"מ מהל' נדרים שיש מסביר שהוא קבלה דבריהם.

ויש עוד"ז בב"ח על הטור יו"ד סי' רלז, שהב"ח הוא
מנ"ל שה"ה לדבר שענינו אמן? הראיות בהנמ"ל הם ד' על אמן
כמו בלשון הפסוק, ולכן הב"ח מסביר יענין י"ל אמן הו"ה
לשון האמנה שמאמן דברי חז"ל כלומר אמן כן הו"ה ומקבל אמן
דבריהם ולכן ה"ה לכל לשון ימקבל בפירוש היבועה, ויפסיק
לזה מרמז הכס"מ.

הרב כהרצ"ל זצ"ל
ברוקליין נ.י.

יג. ב... (סז) הקשה הרב...
אינו מ... שהכה"ג יקדש האשה שמתקנין לו, ... יוה"כ
על חנני שיחול יוה"כ אם חמות אשתו?

עי' מראה פנים על הירושלמי יומא פ"א ה"א ד"ה
מקדישין שזהו הפי' של הירושלמי בגירסא שלפנינו וגם זה
צריך היתר של אין שבות במקדש.

הנ"ל

יד. בגליון מב (סב) הקשה הר' ג.א. ע"ז שהרמב"ם מביא
בהל' בית הבחירה הדין דאין מבטלין תינוקות של בית רבן
אפילו לבנין בית המקדש, וכן איתא בגמ' שבת דאין תינוקות
וכו'. דלכאורה משמע דסתם ת"ת מבטלין מפני בנין ביהמ"ק
וזה סותר להגמ' מגילה ט"ז ב' דגדול ת"ת מבנין ביהמ"ק.
עיי"ש.

ולכאזרה י"ל שזה שמפרט ואומר אין מבטלין תינוקות
וכו' הוא לפי שי"ל שבגדול יודעים כבר שת"ת כנגד כולם
וכו' משא"כ קטנים (ועאכו"כ תינוקות) שאין מחוייבים בת"ת
מצ"ע יכול לומר מבטלים, לכן מביא שאין מבטלין תינוקות
וזהו מצד מעלתם שהם הבל שאין בו חסא.

ומצאתי בספר מעשי למלך שמקשה קושיא זו, ומוסיף
שקשה גם לאידך גיסא, דבמו"ק דף ט' מבואר דמצוה שא"א
לעשות ע"י אחרים מבטל ת"ת וא"כ אפילו מצוה דעלמא
מפסיקין ומכש"כ לבנין ביהמ"ק ולמה אמרו גדול יותר
מבנין ביהמ"ק.

ומתרץ דבאמת מצות בנין ביהמ"ק הוי כשאר מצות דאם
אפשר לעשותה ע"י אחרים מןבטל בפני ת"ת, ולכן לא עלה עזרא
כיון דהי' שם זרובבל ולא נתבטל בנין ביהמ"ק בשבילו כמ"ש
בט"ז (יו"ד סי' רנ"א ס"ק ו'). אבל אם א"א לבנות ביהמ"ק
בלעדו צריך לבטל ת"ת בפני בנין ביהמ"ק ככל המצוות שא"א
לעשותה ע"י אחרים, והחידוש בתשב"ר הוא דת"ת דידהו עדיף
דגם אם א"א לעשות המצוה ע"י אחרים מ"מ אין מבטלין
תשב"ר עיי"ש. וראה שו"ע אדה"ז הל' ת"ת פ"א ה"י וז"ל
ואין מבטלין התינוקות לשום דבר מצוה בעולם ואפילו לבנין
ביהמ"ק עכ"ל, דמשמע דבשום פנים ואופן אין מבטלין תינוקות
אפי' למצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים (ועי' בס' משעי למלך
מה שהאריך עוד בזה).

גרשון לייב לרמן
ישיבה גדולה דקאראקאס
ווענעזועלא

טו. בגליון א (סז) ס"ז מתרץ הת' קושית הת' פ.ל.ש. בענין חצי עבד וחצי בן חורין שאינו יוצא בתקיעתו כי החצי עבדות אינו בר חיובא ואינו יכול להוציא החצי חירות. ומקשה הנ"ל דכיון דזה אינו יכול וזה אינו יכול נחשב כאלו כ"א עשה כל המלאכה, והכא כל חצי אינו יכול לתקוע בעצמו.

ומתרץ בגליון הנ"ל, דזה אינו יכול וזה אינו יכול מועיל דוקא גבי שבת דשם לא בעינן מעשה אלא מלאכה וזה נחשב מלאכה שלימה, וגבי תקיעות נוגע מעשה התקיעה וכ"א עשה רק חצי מעשה, והנ"ל לא ביאר החילוק בין מלאכה למעשה (ואפשר כוונתו החילוק בין פועל ונפעל וכידוע החקירה בזה לענין שבת), וגם לא ביאר למה בשבת נוגע מלאכה ולא מעשה (דהרי בשבת הוזכרו שניהם לא תעשה כל מלאכה) ולמה בתקיעות נוגע מעשה (דמעשה בתקיעות מאן דכר שמי').

ואפשר יכולים לתרץ קושייתו בכמה אופנים: א) דהלא בתקיעות המצוה בשמיעה ולא בתקיעה (עי' בשו"ע) וא"כ מה שייך כאן לומר זה א"י וזה א"י כו' הרי המצוה בשמיעה וזה הוא יכול כי יכול לשמוע מבר חיובא. ב) דאפשר דזה אינו שייך לומר אלא בב' בנ"א דאנו אומרים דכאלו כ"א עשה כולה, אבל באדם א' אין שייך לומר דכל חציו עשה כולה. ג) דיש לחלק בין מצוה חיובית דרמיא על האדם לעשות כל המצוה, וע"ז לא יועיל זה אינו יכול וזה אינו יכול דעכ"פ הרי הוא לא עשה כל המצוה דרמיא עלי', והיינו דכאן המצוה תלוי בהגברא והגברא הרי לא עשה כולה, אבל בשבת דהאיסור בהחפצא דהמלאכה לא תהא נעשית, ועד"ז במצוה שאינה מצוה חיובית (וכמו חלוקת הש"ס וכידוע ביאור אד"ש בזה) בזה שייך לומר כאלו שניהם עשו. (ואפשר לזה כיוון הנ"ל.)

הרב פנחס קארף
- משפיע בישיבה -

ח ס י ד ו ת

טז. ספר השיחות תש"ד (דף 4, אות ה'): "אין חסידות איז אמאל דער סגנון הלשון, יש מאין און אמאל - מאין ליש. דער הפרש אין דעם איז, יש מאין איז דער פירוש, אז דער יש איז שוין כבר ישנו במציאות, היינו, ניט דער חיות הקיום נאר דער חיות ההתחדשות, אבער מאין ליש איז דער פירוש, די התחלת ההתהוות, דאס הייסט דער חיות של ההתחדשות". עכ"ל. מה הכוונה כאן וכו' ואולי זה נפל בט"ס.

יחזקאל וויינשטרויב
ברוקלין נ.י.

ש י ח ו

יז. בהתוועדות דש"פ האזינו ש.ז. בביאור הרש"י בפסוק
מג ד"ה הרנינו, אינו מובן לי:

לכאוף הפי' הוא שער המילים "יודעים היו" זהו מה
שהאומות ישבחו את ישראל, ומשם מתחיל מה שישראל ישבחו
את הקב"ה, ולכאוף ברש"י הולך בהמשך א'.

וגם למה האומות יפעלו בישראל שירננו ולמה לא
ירננו ישראל מעצמם.

וגם לפי הביאור שמצד טובו אא"ל שירננו כי טובו
ידעו גם מקודם, א"כ למה מזכיר רש"י גם טובו.

וברש"י ד"ה ונקם, נתבאר שזה שמזכיר חמס כי גזל
נכלל בדם עבדיו יקום א"כ למה מזכיר רש"י כאן גזל.

וגם מה שנתבאר שגזל קאי על שבי' ולכאוף בכלל נזכר
שבי' בבנ"א, וגם למה יקרא זה גזל ולא שבי' כלשון הכתוב.

הרב פנחס קארף
- משפיע בישיבה -

ש ו נ ו ח

יח. בנוגע לסדר אמירת סליחות בצום גדלי' כותב כ"ק
אדמו"ר שליט"א (נדפס קודם הסליחות לצום גדלי') את
הקטעים שצריך להשמיט כשאומרים אותו בתפלה. וז"ל: יש
להשמיט: אשרי, ח"ק, לך ה' הצדקה, שומע תפלה, סלח לנו,
אל ארך אפים, אשמנו, אבינו מלכנו ה א ר ו ך, (כמו בכל
עשי"ת (טושו"ע או"ח סתר"ב ס"א) - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א
שם) ובסופם - ח צ י ק ד י ש ולא ק"ש, כמובן. עכ"ל.

ושמעתי מכמה שרצו לומר שכאשר אומרים סליחות באמצע
התפלה, לא לומר (כמו שאומרים בעשי"ת) אבינו מלכנו הארוך,
והוא טעות המובן, דמדגיש הארוך ובוזה כוונתו להשמיט
אבינו מלכנו אבינו אתה כו', ומה שכונה אח"כ, ובסופם -
חצי קדיש, בטח שהכוונה לא להשמיט!!!

עזרא האגער
פריז - צרפת

יט. בגליון ס' ססי"א ציינו (מתניא-אידיש) לשו"ת אלשיך ושו"ת מהרשד"ם על הל' "שבק חיים לכל חי" המובא באגה"ק סי' ז"ך בשם חז"ל - והנה ישנו ב"גס חליצה" ו"כתובת יבמין" שברמב"ם הל' יבום וחליצה ספ"ד (מהרי"ץ, וודאי גם מלפני כן) וכבר צויין לשם בתניא האנגלי (דו-לשוני) מחשל"ג. (במילון אבן שושן החדש ל"שחל"ח" תשובות הגאונים, הרכבי, רכ"ד).

הרב י. גינזבורג
רב מקומי-עומר

לזכות

כ"ק אדמו"ר שליט"א

יחזק השי"ת בריאותו ויארץ ימיו ושנותיו בטובה ומתיקות
וינהיג את כל ישראל בכלל ואת אנ"ש בפרט בהצלחה
מריבה ויוליכנו קוממיות לארצנו בקרוב ממש.

